

Darija
Alujević

Zagrebačka ostavština Ivana Meštrovića

BARBARA VUJANOVIĆ, *Meštrovićev znak u Zagrebu*,
Zagreb: Muzeji Ivana Meštrovića, 2017., 239 str.
ISBN 9789537396367

Muzeji Ivana Meštrovića ove su godine uz nekoliko vrijednih domaćih i inozemnih izložbenih projekata realizirali i dva zanimljiva izdanja – autorskih knjiga, svojih viših kustosica: knjigu *Ivan Meštrović: Povijest Isusa iz Nazareta u drvu* Maje Šeparović Palada i Zorane Jurić Šabić te *Meštrovićev znak u Zagrebu* Barbare Vujanović. Istraživački pothvat autorice Barbare Vujanović, više kustosice zagrebačkog Atelijera Meštrović, započeo je još prije pet godina 2012. objavljivanjem malog, džepnog izdanja vodiča *Meštrovićev znak u Zagrebu* kojem je povod bila stota obljetnica postavljanja *Zdenca života* ispred Hrvatskoga narodnog kazališta. Nakon pet godina džepni vodič doživio je svoju proširenu i ukoričenu finalnu verziju, a vodič, kao i knjiga, dio su većeg projekta pod nazivom *Meštrovićev znak u Hrvatskoj* kojem je cilj cjelovita obnova i unapređenje Meštrovićeve ostavštine u Hrvatskoj. U sklopu projekta izašao je i splitski pandan zagrebačkog vodiča – *Meštrovićev znak u Splitu* autorice Zorane Jurić Šabić.

Nakon objavljivanja džepnog izdanja zagrebačkog vodiča 2012. uslijedile su godine istraživanja koje su polučile iscrpnu i dragocjenu studiju posvećenu Meštrovićevim zagrebačkim toposima. U sedamdeset i osam godina života Ivan Meštrović dva je desetljeća proveo živeći i radeći u Zagrebu, i to u razdoblju od 1922. do 1942. godine. No, Meštrovićeve veze s ovim gradom trajale su tijekom cijelog života, bilo kroz osobne kontakte, bilo kroz

izložbe ili posjete. Meštrović je osim toga “svome narodu”, odnosno gradu Zagrebu ostavio i svoj zagrebački dom u Mletačkoj ulici 8 gdje je danas Atelijer Meštrović. Kako autorica navodi, zastupljenošću i brojnošću svojih spomenika u jezgri grada Meštrović je jedinstven primjer kako u Hrvatskoj tako i u svijetu. Meštrovićev znak, odnosno trag u Zagrebu, osim onih najbrojnijih – spomenika, obuhvaća arhitektonske projekte, ali i muzejsko-galerijske institucije koje čuvaju i pohranjuju dio Meštrovićeva kiparskog opusa.

Knjiga je podijeljena u pet cjelina, a teme su unutar cjelina strukturirane kronološki. Prva od cjelina posvećena je najbrojnijem dijelu Meštrovićeva zagrebačkog opusa, a to su *Javne skulpture i spomenici*. Niz od deset javnih skulptura i spomenika slijedi kronološki tijek njihova nastajanja (koje ne koincidira nužno s postavljanjem), pri čemu se nastojala postići “preglednost stilskih i tematskih promjena u Meštrovićevu stvaralaštvu”. Predočen je tako presjek umjetnikova stvaralaštva u rasponu od 1905., otkada datira najraniji, a zasigurno i najpoznatiji zagrebački spomenik, *Zdenac života*, do 1954. godine u kojoj je nastao posljednji – *Spomenik Nikoli Tesli*. Pri tome je svaka skulptura, odnosno spomenik, dobila svoje poglavlje unutar kojeg autorica analizira urbanistički aspekt, odnosno smještaj skulpture u jezgri grada, samu skulpturu te okolnosti njezinog postavljanja. Uz današnje fotografije spomenika, sva su poglavlja popraćena

i obiljem arhivskih snimaka i građe te referencama iz onovremene periodike. Na kraju ove najveće cjeline nalazi se vrlo precizan i podacima bogat katalog u tekstu obrađenih skulptura i spomenika, sa svim relevantnim podacima, uključujući i one o statusu zaštićenosti pojedinačnih skulptura kao kulturnih dobara. Koristan podatak su i dimenzije samih skulptura, što je, znat će oni koji su se ovom problematikom i sami bavili, ponekad podatak do kojeg nije uvijek lako doći. U tu su svrhu angažirani stručnjaci, inženjeri arhitekture i građevine, što samo potvrđuje kako se u pripremi knjige doista mislilo na sve detalje i sve aspekte istraživanja, od onih arhivskih do onih na terenu.

Sljedeća cjelina posvećena je Meštrovićevim djelima u crkvama, odnosno sakralnoj umjetnosti koja je dio Meštrovićeva stvaralaštva od najranijih dana. Povijest Meštrovićevih suradnji s crkvenim institucijama, odnosno angažman u njihovom opremanju ujedno

↓ Djela Ivana Meštrovića u Atelijeru Meštrović, Foto V. Bilić Prčić

↑ ↓ Djela Ivana Meštrovića u Gliptoteci HAZU, FOTO V. Bilić Prčić

je, kako autorica zaključuje, i povijest njegovih prijateljstava s ljudima iz crkvenih krugova, prije svega župnikom crkve sv. Marka Svetozarom Rittigom i nadbiskupom Alojzijem Stepincom. Meštrović je tako između ostalog bio i član Odbora za obnovu crkve sv. Marka koju je pokrenuo Svetozar Rittig 1922. godine. Za crkvu sv. Marka Meštrović je tridesetih godina izradio cjelokupnu

kiparsku opremu – u vapnencu oblikovanu propovjedaonicu s reljefom *Orla*, krstionicu s reljefom *Krštenje Kristovo*, reljef posvećen titularu crkve i nekoliko skulptura (*Pietà te raspela*) – te je danas crkva sv. Marka zagrebački sakralni prostor s najvećim brojem Meštrovićevih radova. Zanimljivo je da se u crkvi nalazi i portret samog Meštrovića, skriven u liku Mojsija na fresci *Mojsije prima zapovijedi od Boga* Joze Kljakovića.

Možda manje poznata dva su Meštrovićeva djela koja se nalaze u zagrebačkoj katedrali: brončano poprsje nadbiskupa Antuna Bauera izrađeno povodom njegova zlatnog svećeničkog jubileja 1929. i danas smješteno u apsidi glavne lađe te reljef *Susret Stepinca s Kristom*. Prijateljstvo i posebno poštovanje prema nadbiskupu Alojziju Stepincu, za čije oslobađanje iz uzništva se osobito zalagao tijekom

života u SAD-u, rezultirali su i s nekoliko radova posvećenih nadbiskupu napravljenih u SAD-u, od portretne biste pa do nadgrobnog reljefa nastalog 1960., nedugo nakon njegove smrti, a koji je 1967. zahvaljujući Hrvatskoj trgovačkoj obrtničkoj komori izrađen u mramornoj verziji u Detroitu, dopremljen u Zagreb te postavljen u zagrebačkoj prvostolnici.

Ivan Meštrović, kao na bečkoj akademiji školovan arhitekt (učenik u klasi arhitekta Friedricha Ohmanna), a ne samo kipar, ostavio je Zagrebu i arhitektonsko nasljeđe – Dom hrvatskih likovnih umjetnika (1938.), poznat i kao Meštrovićev paviljon, jedna od najpoznatijih gradskih točaka, koja je u svojim, sljedeće godine obljetničkih osamdeset godina postojanja, prošla bremenitu povijest i sudbinu. Kronologiju njegova nastanka i sudbine autorica obrađuje u cjelini pod nazivom *Arhitektonski projekti*. Nešto je raniji projekt za crkvu Krista Kralja na zagrebačkom Trnju, pokrenut na poticaj Svetozara Rittiga jer je u to vrijeme Trnje pripadalo pod župu sv. Marka. Autorica donosi vrlo detaljan historijat gradnje ove crkve te analizira Meštrovićeva dva idejna arhitektonska projekta: prvi iz 1922., nastao u suradnji s Haroldom Bilinićem i drugi iz 1936., nastao u suradnji s Lavoslavom Horvatom. Ova je tema osobito zanimljiva jer projekti nisu realizirani,

no sačuvana je brojna dokumentacija, crteži te maketa drugog prijedloga koji bi, da je realiziran, po formi i veličini bio najveći Meštrovićev arhitektonski projekt. Međutim, od drugog projekta realizirani su tek temeljni zidovi i kripta, a sama gradnja protekla se na desetljeća, i to prema novim projektima.

Pretposljednju cjelinu *Djela u muzejskim zbirkama* autorica je posvetila nekoliko zagrebačkih muzejsko-galerijskih institucija u čijim fundusima su pohranjena Meštrovićeva djela, a to su, osim samog Atelijera Meštrović, Moderna galerija i Gliptoteka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Iako to nisu jedine institucije, za ovakav se odбір autorica odlučila jer su Meštrovićeva djela ključan dio njihovih stalnih postava. Svojevrstan bonus, ali vrlo zanimljiv i vrijedan prilog čini nekoliko stranica posljednje cjeline *Izgubljeni Meštrovićevi prostori*, posvećenih manje poznatim, danas gotovo sasvim zaboravljenim mjestima koja su bila važne

←

Ivan Meštrović, Dom
hrvatskih likovnih umjetnika,
1934. – 1938., FOTO F. Beusan

→

Ivan Meštrović, Zdenac života,
Beč, 1905., postavljen 1912.,
FOTO V. Bilić Prčić

↓

Ivan Meštrović, Spomenik
Josipu Jurju Strossmayeru,
Zagreb, 1924., postavljen 1926.,
FOTO V. Bilić Prčić

↑ Ivan Meštrović, Krist na križu (Veliko raspeće), Zagreb, 1933.-1938.,
crkva sv. Marka Evanđeliste, Zagreb, FOTO F. Beusan

točke Meštrovićeva života u Zagrebu. Jedan od njih je kuća u Ilici 12 u kojoj je kipar 1933. otvorio *Galeriju Meštrović*, što nam otkriva njegove progresivne ideje i “strategiju promocije vlastite umjetnosti”, a drugi prostor je danas nepostojeći atelijer na Josipovcu 5 (danas ulica Ivana Gorana Kovačića) kojeg je 1937. kipar sagradio za potrebe izrade dvaju spomenika rumunjskim kraljevima Karolu I. i Ferdinandu I. u Bukureštu.

Ovom vrijednom knjigom dobili smo objedinjenu i studiozno obrađenu Meštrovićevu zagrebačku ostavštinu

kojoj, da bi slika “Meštrovićevog znaka” u Zagrebu bila potpuna, nedostaju tek djela koja se nalaze na zagrebačkom groblju Mirogoj. Pregledna struktura knjige uz cjelovitu sliku otvara mogućnost pojedinačnih iščitavanja te će zasigurno biti polazište i budućim istraživanjima ove tematike, ali i zanimljivo štivo široj javnosti. Osim autorici, pohvale treba uputiti i dizajnerici Ani Zubić, autorici likovnog oblikovanja te brojnim fotografima koji su sudjelovali i dali svoj obol ovome uspješnom projektu. x